

**Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка**

Кафедра педагогіки, дошкільної та початкової освіти

РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

КУРСОВА РОБОТА З ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

**рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
освітньо-професійна програма Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)**

Кременець – 2022

Робоча програма освітнього компоненту «Курсова робота з психології та педагогіки» для студентів з галузі 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) за освітньо-професійною програмою бакалавра. 31 серпня 2022 р. 19 с.

Розробник:

Безносюк Олександр Олександрович, кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти

Протокол № 1 від 01 вересня 2022 року.

Завідувач кафедри педагогіки,
дошкільної та початкової освіти

Т. Фасолько

ВСТУП

Курсова робота є одним із видів наукової роботи, самостійним навчально-науковим дослідженням здобувачів вищої освіти, яке виконується з освітніх компонентів педагогіка та психологія. Виконання курсової роботи має на меті сформувати у студентів вміння проводити наукові дослідження, сформувати навички творчої самостійної роботи, оволодіння загальнонауковими і спеціальними методами сучасних наукових досліджень, поглибленим вивченням будь-якого питання або теми освітніх дисциплін. Згідно з Положення про організацію освітнього процесу в Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за період навчання та їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Основне завдання – виявити вміння здобувачів вищої освіти застосовувати теоретичні знання на практиці, ставити та вирішувати пізнавальні задачі. Виконуючи курсові роботи, студенти мають продемонструвати знання правил проведення наукового дослідження й оформлення його результатів.

Робоча програма містить основні вимоги, які висуваються до змісту та оформлення курсової роботи, організації її виконання, порядку захисту та оцінювання.

За результатами виконання курсової роботи здобувач вищої освіти набуває компетентностей.

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми в галузі освіти, що передбачає проведення досліджень і здійснення інновацій та характеризується комплексністю і невизначеністю умов та вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК2. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні, діяти на основі етичних правил та академічної доброчесності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК):

ФК1. Здатність усвідомлювати соціальне значення педагогічної професії та дотримуватися принципів професійної етики вчителя біології та основ здоров'я.

ФК3. Здатність оперувати категоріально-поняттєвим апаратом сучасної психології та педагогіки.

ФК5. Здатність проявляти креативність у розробці навчально-методичних матеріалів та здійсненні педагогічних досліджень.

Програмні результати навчання (ПРН):

На виконання курсової роботи відводиться 90 год. / 3 кредити ECTS.

РН1. Осмислювати соціальну значущість педагогічної професії, підвищувати особистісний і професійний розвиток, виявляти здатність до самоорганізації професійної діяльності, застосовувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних практичних задач.

РН2. Вміти використовувати різноманітні ресурси для пошуку потрібної інформації, критично аналізувати й опрацьовувати інформацію з метою використання її у сфері професійної діяльності із дотриманням принципів академічної доброчесності.

РН4. Володіти інформаційно-комунікаційними технологіями і застосовувати їх для вирішення дослідницьких та практичних завдань у професійній галузі.

РН5. Демонструвати концептуальні знання з історії, основ філософії, педагогіки, психології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості та використовувати їх у професійній і соціальній діяльності.

РН6. Знати загальну структуру педагогічної та освітньої діяльності; розуміти психологічні механізми та закономірності, які лежать в основі виховання особистості, характеризувати психологічні особливості педагогічного спілкування та функціонування педагогічного колективу.

РН12. Володіти методологією досліджень у біології та педагогіці, умінням аналітично опрацьовувати, оформляти та презентувати результати досліджень із дотриманням норм академічної доброчесності.

I. Планування та вимоги до виконання курсових робіт з педагогіки та психології.

Виконання курсових робіт – ефективний засіб удосконалення підготовки фахівців з галузі 01 Освіта/ Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), зокрема майбутніх вчителів біології та основ здоров'я у закладі загальної середньої освіти. Робота здобувачів вищої освіти над темою роботи пов'язана з поглибленим вивченням педагогіки та психології, приведенням в систему раніше набутих знань і доповнення їх в процесі практичного вирішення поставленої проблеми, формуванням та розвитком навичок дослідження, експериментування і самостійної роботи.

Виконання курсових робіт є заключним етапом вивчення здобувачами вищої освіти ОК «Педагогіка» та ОК «Психологія». Його цілі: систематизація, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань з курсів в цілому; застосування цих знань при вирішенні конкретних психолого-педагогічних завдань; закріплення навичок самостійної роботи і оволодіння методиками та методами дослідження; визначення рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до самостійної роботи.

Підготовка і захист курсових робіт органічно входять у зміст освіти майбутніх вчителів, а виконання забезпечує поглиблення і розширення знань у сфері певної педагогічної проблеми, сприяє набуттю теоретичних знань, практичних умінь, удосконаленню навичок самостійної роботи, творчої діяльності і наукових досліджень, включаючи вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду, літературне оформлення результатів виконаної роботи.

Викладачами визначається тематика робіт, яка кожного року поновлюється і затверджується кафедрою. Студентам надається можливість з допомогою своїх наукових керівників уточнювати формулювання обраних тем з урахуванням можливостей та інтересів.

Основними вимогами до курсової роботи є:

- актуальність тематики, відповідність її сучасному етапу і перспективам розвитку психолого-педагогічної науки, практичним завданням виконання роботи;
- вивчення і критичний аналіз наукової літератури з обраної теми дослідження;
- аналіз і характеристика історії дослідження проблеми, її сучасного стану, а також передового психолого-педагогічного досвіду;
- чітке визначення мети, об'єкту, предмету, завдань і методів дослідження, опис і аналіз проведених автором емпіричних досліджень;
- узагальнення отриманих теоретичних і практичних результатів дослідження, обґрунтування висновків і, по можливості, формулювання психолого-педагогічних рекомендацій.

Планування курсових робіт

Отримавши завдання наукового керівника, здобувач вищої освіти починає працювати над обраною проблемою. Враховуючи наведений у завданні перелік основних питань, які необхідно вирішити, на основі попереднього знайомства з літературними джерелами і аналізу наявних відомостей з теми, студент формулює – мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, складає календарний план її виконання. **Мета** дослідження визначає головний напрям вирішення поставленої проблеми, в **завданнях** ця мета конкретизується. Чітке формулювання мети і завдань дає правильний орієнтир для виконання роботи.

Календарний план встановлює логічну послідовність, черговість і терміни виконання окремих етапів роботи у відповідності з певними вимогами до завдання. Терміни, як правило, визначаються самим студентом з врахуванням конкретних умов (особливості теми, мети, завдань; бюджету часу, заданого терміном здачі виконаної роботи, характеру і повноти опрацювання першоджерел до теми; обсягу попередньо вже виконаної роботи, складності застосованої методики та методів дослідження) і корегуються науковим керівником.

Практика підтверджує доцільність складання такого плану. Він дисциплінує виконавця; лімітує час, відведений на підбір літератури, ознайомлення з досвідом роботи з даної проблеми, організацію і проведення

спостережень, постановку експериментів, аналіз і обробку отриманих результатів, підведення підсумків, літературне і технічне оформлення курсової роботи та підготовку її до захисту; полегшує контроль і самоконтроль за ходом виконання роботи.

План курсової роботи складається на початку роботи над темою або на першому етапі, одночасно з підбором літературних джерел, він розкриває зміст роботи і послідовність його викладу. Перший варіант плану не обов'язково повинен бути кінцевим: в подальшому він може частково змінюватися; окремі розділи його можуть бути розширені, конкретизовані, уточнені і доповнені, викладені в новому формулюванні. План стає основою написання тексту курсової роботи, оскільки він відображає її основні розділи.

У плані роботи, поряд з характеристикою її змісту, раціонально визначити і **методи**, за допомогою яких будуть вирішуватися поставлені завдання. Найважливіші методи дослідження, які використовують студенти при виконанні курсових робіт з педагогіки та психології: вивчення літературних, архівних та інших джерел; вивчення досвіду роботи відомих педагогів; спостереження і самоспостереження; різні види експерименту; методи опитування; метод експертних оцінок, вивчення продуктів діяльності досліджуваних; статистичні методи обробки кількісних результатів, якісна інтерпретація отриманих даних та ін.

Найбільш продуктивним є комплексне застосування цих методів, хоча в залежності від особливостей дослідження, специфіки предмета і конкретних умов окремі методи можуть переважати.

Опрацювання літературних джерел

Курсова робота виконується на основі глибокого вивчення наукової, методичної літератури за спеціальністю (підручників, навчальних посібників, хрестоматій, монографій, періодичної літератури, журналів, нормативних документів).

При першому ознайомленні з літературою, за складеним списком, рекомендується проглянути збережені записи матеріалів з питань, які стосуються обраної теми (конспекти, тези, реферати, доповіді, та ін.), відновивши в пам'яті їх зміст.

Для складання бібліографії до курсової роботи, використовуються наявні в бібліотеках систематичні каталоги, в яких назви книг розташовані за галузями знань; алфавітні каталоги, в яких картки та книги розташовані в алфавітному порядку; предметні каталоги, які включають назви творів за конкретними проблемами і спеціальностями; різні бібліографічні довідкові видання (показники за окремими темами і розділами); зноски і посилання у підручниках, монографіях, енциклопедичних словниках та ін. Для підбору періодичної літератури необхідно звертатися до покажчиків статей, опублікованих протягом календарного року, які розміщені в кінці останнього номеру журналу за кожний рік видання.

Керуючись складеним списком літературних джерел, приступають до їх вивчення. Початковий етап роботи з літературою – загальне знайомство зі змістом книг і статей за темою. Важливо знати і порядок вивчення літератури. У більшості випадків починають знайомство з роботами більш загального

характеру, а потім переходять до джерел, де дана проблема висвітлюється більш конкретно, хоча можливі й винятки. Найчастіше вивчення літературних та інших джерел проводиться в історико-хронологічному порядку, але інколи доцільніше ознайомитися з новими публікаціями, щоб мати можливість об'єктивніше оцінити історичний аспект постановки проблеми.

При першому опрацюванні літературних джерел, звертається увага на перш за все на те, що характеризує найновіші досягнення науки в даній сфері, передовий досвід. Щоб полегшити подальшу роботу, студент має скласти бібліографічні картки літературних джерел, з якими він буде працювати.

Після такого попереднього ознайомлення з літературними джерелами і складанням власної бібліографічної картотеки з теми слід ґрунтовніше вивчити наукові джерела. Послідовність глибокого вивчення літератури студенту допомагає визначити керівник. При повторному опрацюванні виділяється головна думка і основні положення роботи, здійснюється їх аналіз і осмислення. Не потрібно занадто захоплюватися цитуванням літератури, оскільки це не сприяє самостійності мислення і суджень.

Загальні вимоги до курсової роботи

Курсова робота повинна містити: титульний аркуш; зміст; перелік умовних позначень (за необхідності); вступ; основну частину; висновки; список використаних джерел; додатки (за необхідності).

Титульний аркуш роботи. Титульний аркуш містить найменування закладу вищої освіти, де виконана робота; прізвище, ім'я, по батькові автора; назву роботи; шифр і найменування спеціальності; прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника; місто і рік виконання.

Зміст. Зміст подають на початку курсової роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, основної частини, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури та ін.

Перелік умовних позначень, символів, скорочень і термінів (за необхідності). Якщо в роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий в роботі у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа – їх детальне розшифрування. Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

Вступ. Актуальність теми розкриває сутність і стан наукової проблеми (завдання), її значущість, підстави та вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Далі подають загальну характеристику роботи в рекомендованій нижче послідовності.

Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукового завдання) обґрунтовують актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі освіти, розв'язання проблеми освітнього процесу, тощо.

Обов'язково зазначають освітній заклад на базі якого була виконана

робота, а також роль автора у проведенні дослідження.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету роботи та завдання, які необхідно вирішити для розкриття теми, об'єкту, предмету дослідження.

Об'єкт дослідження — це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення (більш широке та загальне формулювання проблеми).

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта й становить основну (більш конкретну) проблему дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему курсової роботи, визначеної на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх потрібно не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме вказаних методів.

Значення одержаних результатів. У роботі, що має теоретичне значення, треба подати відомості про можливе наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання, а в роботі, що має прикладне значення — відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як їх використати.

Основна частина. Основна частина курсової роботи може складатися з розділів, підрозділів, пунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку й обґрунтуванням застосованих методів досліджень. У кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових теоретичних і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

У розділах основної частини подають: огляд літератури за темою та вибір напрямів досліджень; виклад загальної методики й основних методів досліджень; експериментальну частину та методичку досліджень; відомості про проведені теоретичні й (або) експериментальні, практичні дослідження; аналіз і узагальнення результатів досліджень.

В огляді літературних джерел у першому розділі здобувач вищої освіти окреслює основні етапи розвитку наукової думки за проблемою свого дослідження. Стисло, з ґрунтовним аналізом, висвітлюючи роботи науковців (психологів, педагогів ін.) та педагогів-практиків, громадських і державних діячів, тощо, які мають публікації стосовно обраної проблеми дослідження, автор повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, виокремити проблему, яка потребує вирішення. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі. Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 60 % обсягу основної частини роботи.

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напрямку досліджень,

наводять методи вирішення задач і їх порівняльні оцінки, розробляють та реалізують (констатуючий експеримент) загальну методика проведення досліджень. Також в повній мірі викладаються результати власних досліджень (формульальний експеримент, авторська тренінгова чи розвивальна програма) з висвітленням того нового, що автор вносить у розроблення проблеми. Здобувач вищої освіти повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів, їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень.

Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї чітко визначеній автором, відповідно до предмету дослідження.

Висновки. У висновках викладають найважливіші теоретичні та практичні результати, одержані в курсовій роботі, які повинні містити формулювання розв'язаної проблеми (завдань) дослідження, її значення для науки та практики, в рамках освітнього процесу тощо. Далі формулюють висновки та рекомендації щодо теоретичного й практичного використання здобутих результатів. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання. Далі у висновках розкривають методи вирішення поставленої в роботі проблеми, завдань дослідження, їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями. Тобто, у висновках необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх використання.

Список використаних джерел. Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів чи заголовків (наприклад, збірники). Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів.

Додатки. Для повноти сприйняття виконаної роботи до додатків, за необхідності, доцільно вносити допоміжний матеріал: проміжні математичні доведення, формули та розрахунки; таблиці допоміжних цифрових даних; допоміжні ілюстрації.

Оформлення курсової роботи. Оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання і одним із факторів, які враховуються науковим керівником при оцінці.

Перш за все звертається увага на змістову сторону викладу матеріалу, логічність і послідовність, повноту і репрезентативність, загальну грамотність і відповідність стандартам, а також зовнішнє оформлення титульної сторінки, тексту роботи і списку літератури та додатків.

До формулювання заголовків розділів, підрозділів і пунктів курсової роботи ставляться такі вимоги: стислість, чіткість і відсутність повторень; послідовне і точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

Курсову роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Це дозволяє вносити в текст необхідні зміни і доповнення.

До змісту курсової роботи, окрім текстової частини, можуть входити різноманітні графічні та ілюстративні матеріали. Однак ними не потрібно перевантажувати описову частину, тому деякі з них, на які здійснюється посилання, краще відобразити в додатки.

Курсові роботи виконуються державною мовою. Курсову роботу друкують комп'ютерним способом та виводять за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 через півтора (1,5) міжрядкових інтервали, 14 кегль, шрифт Times New Roman, до тридцяти рядків на сторінці з мінімальною висотою шрифту в 1,8 мм; всього 25-30 сторінок основного друкованого тексту.

Текст друкують, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким; щільність тексту всюди однакова.

Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти. Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», « ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору основного тексту без лапок; крапку в кінці не ставлять. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розбивку в підбір до тексту. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам.

Кожну структурну частину курсової роботи потрібно починати з нової сторінки.

До загального обсягу курсової роботи, не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають суцільній нумерації.

Нумерація. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Такі структурні частини курсової роботи, як «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не мають порядкового номера. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад, «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу. Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.3.2.» (другий пункт **третього підрозділу першого розділу**). Потім у тому ж рядку наводять заголовок.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках курсової, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більші формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.», «Мал.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: *Рис. 1.2* (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назву та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі курсової роботи подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу та порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад «Таблиця 1.2» (*друга таблиця першого розділу*). Якщо в розділі роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При перенесенні частини таблиці на інший аркуш сторінку) слово «Таблиця» і номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж. табл. 1.2».

Формули в курсовій роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: *(3.1)* (*перша формула третього розділу*).

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Курсова робота є самостійним дослідженням, яке базується на аналізі наукових джерел з теми дослідження. Безумовно, що ефективним цей аналіз буде лише тоді, коли він спирається на досягнення сучасної науки. Тому, в курсовій роботі обов'язково мають бути представлені погляди і точки зору різних дослідників, що займалися даною проблемою. Використовуючи те чи інше літературне джерело для запозичення ідей чи цитат, на нього обов'язково потрібно посилатися. Посилання можуть здійснюватися у різних формах, залежно від контексту, застосовуються для обґрунтування актуальності дослідження, для визначення його методологічних засад, для окреслення кола науковців, що вивчали певну проблему. Наприклад, «методологічні засади застосування суб'єктного підходу у вітчизняній психології розроблені Б. Ананьєвим, Г. Костюком та інші».

Поширеним є й інший варіант подібного посилання, який застосовується у випадку перерахування різних шкіл та підходів. Прізвища перераховуються в алфавітному порядку. Наприклад, «Дослідження мотивації здійснювалися у вітчизняній психології в аспектах двох основних підходів: діяльнісного

(М. Алексєєва, О. Леонтьєва) і суб'єктного (Л. Божович, С. Рубінштейн).

У наукових працях часто використовують прямі цитати, які мають ілюструвати правомірність поглядів автора курсової роботи, або ж розкривати сутнісні моменти поглядів цитованого дослідника. Такі цитати, як правило, подаються у вигляді прямої мови. Найбільш зручною формою посилання на джерело є числові позначення, які беруться у квадратні дужки і ставляться в кінці цитати. Наприклад, «В. Джемс запропонував принцип цілісного аналізу свідомості людини, що «...відштовхується від конкретних фактів, які складають повсякденний зміст її душевного життя» [14, с. 57].

Перше число в квадратних дужках означає номер джерела із списку використаної літератури, друге – номер сторінки, з якої взято цитату. Якщо використовується такий спосіб, то доцільно згадувати прізвище автора цитати тільки при першому цитуванні, а при наступних можна обмежитися лише позначеннями у квадратних дужках.

Отже, коли в тексті роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань. Допускається також посилання у вигляді зносок внизу сторінки.

Посилатися бажано на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися в тих випадках, коли наявний у них матеріал, не включений до останнього видання.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в курсовій роботі.

Таким чином підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, оскільки найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Основні вимоги до цитування:

а) текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз.

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути в повній мірі

точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

є) коли автор курсової роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки.

Посилання на *ілюстрації* роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад: «Рис. 1.2».

Посилання на *формули* вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1.)».

На всі таблиці курсової роботи необхідно посилатися в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2.».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Додатки. Додатки оформлюють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті курсової роботи. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток А» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: *рис. Д.1.2* – другий рисунок першого розділу додатка Д; *формула А. 1* – перша формула додатка А.

Підготовка і захист курсових робіт

Науковий керівник, після отримання роботи від виконавця, повинен перевірити її і у випадку схвалення підписати та підготувати відгук про роботу для представлення завідувачу кафедри.

Відгук керівника містить характеристику виконаної студентом роботи за всіма розділами, висновки про її позитивні сторони і недоліки, міру самостійності автора в роботі над темою, про сформованість навичок роботи з науковою літературою, навичок теоретичного і експериментального дослідження, про обґрунтованість і цінність отриманих результатів і висновків, можливість їх застосування, а також висновок про допуск студента до захисту роботи на засіданні кафедри, коли роботу оцінює комісія по захисту курсових робіт. Курсова робота захищається публічно. Після захисту курсові роботи зберігаються на кафедрі три роки.

II. СТРУКТУРА Й ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота, як правило, повинна складатися з таких частин: вступ, два-три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Всі ці частини мають певну логіку написання та оформлення. **Вступ.** У курсовій роботі вступ займає 2–3 сторінки. Він має надзвичайно важливе значення, оскільки саме у вступі формулюються положення, які визначають весь хід роботи. Вступ, як і курсова робота в цілому, має чітку структуру, до якої входить *актуальність дослідження, об'єкт, предмет, мета, завдання*. У вступі також мають бути відображені методи та організація дослідження.

Після заголовка «ВСТУП», який пишеться зверху по центру аркуша, з абзацу жирним шрифтом подається актуальність дослідження. Відразу після крапки в одному-двох реченнях слід написати, чому, на ваш погляд, обрана тема є актуальною. Після цього дуже коротко (1-2 ст.) перераховується те, що вже зроблено у висвітленні даної проблеми іншими авторами. В кінці цього аналізу окреслюються ті аспекти проблеми, які ще недостатньо вивчені і, які зумовили вибір теми дослідження. Далі доцільно сформулювати об'єкт і предмет дослідження та визначити його мету. Після слів об'єкт, предмет чи мета, кожне з яких пишеться з абзацу жирним шрифтом, ставиться знак (двокрапка чи тире) і в одному-двох реченнях розкривається їх зміст.

Виділення об'єкта і предмета дослідження є необхідною умовою наукового аналізу, оскільки окреслює коло аналізу, дисциплінує думку, допомагає у визначенні завдань і методів дослідження.

Предмет дослідження – це та вузька, чітко окреслена частина психолого-педагогічної проблеми, яку безпосередньо досліджується. Однак не можете всебічно висвітлити вузьку проблему, не включивши її в більш широкий контекст аналізу, тобто не визначивши *об'єкт дослідження*.

Аналізуючи чітко окреслену, вузьку проблему, визначається **мета дослідження**.

Завдання дослідження. Як правило, у курсовій роботі їх має бути декілька. Вони повинні бути узгоджені з темою, об'єктом, предметом та метою дослідження.

Методи та організація дослідження. У цій частині курсової роботи дуже коротко перераховуються методи та методики, які використовуються при проведенні дослідження. Характеризується вибірка (кого ви досліджували, їх вік, на базі якого закладу освіти відбувається дослідження, термін дослідження чи проводилося повторне дослідження тощо).

Практичне значення. Описуєте, як можна використати отримані у результати експериментально-дослідницької діяльності дані практичній діяльності.

Надійність і вірогідність отриманих результатів дослідження, як правило, визначається репрезентативністю вибірки (кількістю і складом досліджуваних, які б повністю відображали характеристики явища, що вивчається); узгодженістю теоретичної моделі досліджуваного явища з методами його дослідження; застосуванням методів, які адаптовані саме для подібних досліджень і соціокультурної ситуації та ще й доповнюють одне одного або дозволяють робити контроль результатів.

Наприклад. *Надійність і вірогідність дослідження забезпечувалися репрезентативністю вибірки (48 осіб), застосуванням методів, адекватних меті та завданням дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізу, використанням методів математичної статистики.*

Перший розділ курсової роботи. У цьому розділі, як правило, аналізується література з обраної проблеми і описується власна модель досліджуваного явища. В його назву доречно включити формулювання досліджуваної проблеми, але в дещо більш широкому контексті.

У **підрозділі 1.1.** здійснюється аналіз, як представлена обрана проблема у психолого-педагогічній літературі. Бажано скласти для себе план аналізу, який би виокремлював основні напрями таких досліджень. Доречно структурувати аналіз за такими критеріями, як дослідження у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, психології чи методиці, дослідження різних психологічних шкіл та напрямів, дослідження у різних галузях психології тощо. План аналізу може також відображати історію розвитку проблеми.

У кінці підрозділу здійснюється узагальнення, де коротко викладаються висновки результату аналізу проблеми. Наприклад, *«Отже, в результаті проведеного аналізу виявилось...».*

У **підрозділі 1.2.** спираючись на аналіз науково-методичної літератури, доцільно побудувати власну модель досліджуваного явища, власне бачення вирішення окресленої проблеми. Разом з тим, слід також написати, що про окремі характеристики даних немає, і, саме, на їх виявлення буде спрямована емпірична частина дослідження в другому розділі.

Другий розділ. Зміст другого розділу значною мірою залежить від стратегії емпіричного дослідження, яка обирається. Однак, як правило, цей розділ присвячений методам і методиці дослідження. Як правило, цей розділ складається з двох підрозділів, які можуть включати пункти. Це доречно, коли дослідження здійснюється на межі двох дисциплін, або ж коли дослідженні об'єднані кілька наукових підходів (наприклад, діяльнісний та суб'єктний). У такому випадку один з підрозділів має описувати методичні процедури, які застосовуються в рамках одного підходу, а другий підрозділ описує особливості методичного апарату другого наукового підходу.

В процесі емпіричного дослідження, ви повинні пам'ятати про культуру та етичні вимоги до його проведення:

- дослідження не повинні шкодити взаєминам і психологічному комфорту в колективі;
- експериментатор повинен дотримуватися принципу конфіденційності отриманої інформації про окремі характеристики досліджуваних. Для цього у курсовій роботі імена та прізвища досліджуваних шифруються;
- якщо використовуються стандартні процедурами дослідження, доцільно виготовити і роздати досліджуваним стандартні бланки для відповідей. Якщо процедура дослідження не стандартизована, то теж слід підготувати деякі необхідні матеріали, наприклад, однотипні аркуші паперу, що не лише заощаджує час проведення дослідження, але й дозволяє якісно оформити його результати;

- всі продукти діяльності, які були отримані в ході дослідження, мають бути представлені у виконаній роботі. Якщо це бланки з відповідями, малюнки тощо, їх можна зібрати у конверт і представити у додатках. Якщо це дані спостережень, їх доцільно систематизувати у таблицях.

Третій розділ курсової роботи. Як правило, в третьому розділі проводиться аналіз отриманих результатів дослідження. У цьому розділі аналізуються, систематизуються й узагальнюються отримані результати. Якщо дослідження включає і формувальний експеримент, тобто об'єкт дослідження не тільки вивчається, а й розвивається, формується в ході дослідження, відповідно в структуру третього розділу включається ще один параграф, де здійснюється аналіз літературних джерел і результатів власних досліджень з метою узагальнення і систематизації методів, засобів та прийомів навчання (виховання), які сприяють розвитку досліджуваного явища.

Висновки курсової роботи. Обсяг висновків складає орієнтовно 1-2 сторінки. Потрібно зазначити, чи виконані завдання дослідження. Після такого вступу потрібно сформулювати власні висновки. Вони мають бути максимально конкретними і, по можливості, містити методичні рекомендації для педагогів, батьків чи самих дітей. Методичні рекомендації випливають із результатів формуючого експерименту, якщо він проводився, або складаються із даних теоретичного аналізу досліджень психологів, вивчення і узагальнення вами передового досвіду педагогів з вирішення даної проблеми. Також зазначаються перспективи подальших наукових досліджень.

Оформлення списку використаних джерел. Список літератури традиційно оформляється в алфавітному порядку із зазначенням прізвищ та ініціалів автора, назви видавництва, року видання, кількості сторінок та сторінок, на які були зроблені посилання у тексті (цитати). Список літератури оформляється відповідно до чинних вимог, відповідним чином затверджених.

Оформлення додатків. Курсова робота може мати один чи кілька додатків, які не враховуються в обсяг роботи. В додатки доцільно включати опис громіздких методик, таблиці, де відображені підсумовані і систематизовані експериментальні дані, а також дитячі твори, малюнки, статистичні розрахунки тощо. У тексті курсової роботи слід робити посилання на додатки, коли доречно проілюструвати те чи інше положення.

Наприклад, *«Результати експериментального дослідження згруповані у таблиці (див. Додаток А)»*.

Критерії та норми оцінювання курсових робіт

Оцінювання курсових робіт передбачає врахування таких чинників:

- відповідність темі дослідження;
- відповідність системі загальних вимог до організації наукового дослідження (логіка і послідовність дослідження, теоретична обґрунтованість одержаних даних, всебічність, об'єктивність, наявність базової або авторської концепції);

- якість захисту (його логічність і доказовість, переконливість відповідей на задані запитання, рівень володіння матеріалами дослідження);
- відповідність загальним вимогам до даного типу дослідження.
- Відповідно до поданих критеріїв пропонуються такі норми оцінювання курсової роботи за результатами її захисту.

Критерії оцінювання курсової роботи

«Відмінно» (90 – 100 балів – «А»). Курсова робота виконана на достатньому високому науково-методичному рівні у відповідності до зазначених критеріїв; під час захисту здобувач вищої освіти демонструє глибоке знання теоретико-практичних засад досліджуваної проблеми, вільно володіє матеріалом дослідження; доказово коментує окремі аспекти наукової роботи, у якій чітко прослідковується власна концепція автора та конкретні його пропозиції; допущені неточності оперативно усуває; проявляє себе як самостійний і перспективний пошуковець.

«Добре» (82 – 89 балів – «В»). Тема курсової роботи розкрита, але мають місце окремі недоліки непринципового характеру: в теоретичній частині дещо поверхово проаналізовано літературні джерела з досліджуваної проблеми; загалом новизна та практичне значення розкрито; в повній силі використано додаткові інформаційні матеріали; у курсовій роботі мають місце окремі зауваження в рецензії; доповідь логічна, проголошена вільно, відповіді на питання членів комісії загалом правильні; робота оформлена згідно чинних вимог.

«Добре» (75 – 81 бал – «С»). Загалом, тема курсової роботи розкрита, хоча є несуттєві недоліки, зокрема в теоретичній частині поверхово проаналізовано джерельна база; елементи новизни та практичного значення чітко не розкрито; мають місце окремі зауваження; доповідь логічна, відповіді на питання членів комісії загалом правильні; робота оформлена відповідно до чинних вимог, хоча містить несуттєві стилістичні огріхи.

«Задовільно» (67 – 74 бали – «D») – зміст і захист курсової роботи свідчить про допустимий рівень підготовки наукового дослідження, разом із тим у ньому чітко не прослідковується загальна концепція дослідження або окремі її аспекти; на теоретичному та методичному рівні робота потребує доопрацювання, хоча загальний зміст свідчать про можливість подальшого її удосконалення; причини виявлених під час вивчення змісту курсової роботи та його захисту недоліків автор може пояснити або частково виправити їх під час свого виступу; оформлення курсової роботи загалом відповідає чинним вимогам, хоча містить стилістичні огріхи.

«Задовільно» (60 – 66 бали – «E»). Тема роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістового характеру; нечітко сформульована мета роботи, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер; методики емпіричної частини підібрано невдало, добір ілюстративних матеріалів не завжди обґрунтований; заходи і пропозиції роботи містяться в теоретичному

розділі, обґрунтовані непереконливо; рецензія, відзив містять окремі зауваження; доповідь прочитана за текстом; відповіді на питання членів комісії правильні або повні; є зауваження щодо оформлення роботи.

«Незадовільно» (1 – 59 балів) – курсова робота до захисту не допускається, оскільки подана науковому керівнику на перевірку або на будь-який подальший етап проходження з порушенням термінів, встановлених регламентом; виконана не самостійно; структура не відповідає вимогам; зміст роботи не розкриває її теми; недбало оформлена.

Курсова робота після захисту в установленому порядку зберігається на кафедрі протягом 3 років, після чого списується.

Рекомендована література

Базова

1. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
2. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Добронравова І. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. 223 с.
4. Єріна Л. М., Захожай В. Б. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. К. : Знання, 2004. 74 с.
5. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. К. : Форум, 2004. 156 с.
6. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 142 с.
7. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. К. : Грамота, 2005. 448 с.
8. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. К. : Кондор, 2009. 206с.
9. Мазур О. В. Основи наукових досліджень : посіб. для студ. ВНЗ філологічних спеціальностей. Вінниця : Нова Книга, 2013. 119 с.
10. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Д. В. Чернілевський, М. І. Томчук, О. А. Дубасенюк та ін. за ред. Д. В. Чернілевського. 3-тє вид., перероб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2012. 363 с.
11. Морозова Т. В. Основи наукової діяльності : навч. посіб. Ч. 1. Підготовка, написання й оформлення наукових робіт. Чернівці : ЧНУ, 2011. 248 с.
12. Мокін Б. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с.
13. Наукове дослідження : організація, методологія, інформаційне забезпечення // Авт. колектив: В. Л. Пілюшенко, І. В. Щербак, Е. І. Словенко. К. : «Лібра», 2004. 175 с.
14. Науково-дослідна робота в закладах освіти / Укл. Ю. О. Туранов, В. Л. Уруський. Тернопіль, 2001. 186 с.
15. Основи наукових досліджень : науково-допоміжний бібліографічний

показчик / Уклад: І. О. Железняк, В. В. Косенко ; ред. В. В. Косенко. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. 284 с.

16. Приклади оформлення використаних джерел: відповідно до Нац. стандарту України ДСТУ 8302:2015 / ВД «Академперіодика» НАН України. Київ, 2016.

17. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі. К. : Знання, 2003. 98 с.

18. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2007. 254 с.

19. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень. К.: Форум, 2000. 152 с.

20. Сисоєва С. Я. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях. Луцьк, 2009. 460 с.

21. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник. К. : «Знання», 2005. 142. с.

22. Тормоса Ю. Г. Основи наукових досліджень : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2003. 74 с.

23. Україна. Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки : монографія / За ред. О. С. Власика. К. : НІСД, 2006. 120 с.

24. Філіпепко А.. С. Основи наукових досліджень : Конспект лекцій. К. : Академвидав, 2004. 193 с.

25. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. К. : «Видавничий Дім Слово», 2003. 225.с

26. Шейко, В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник для студ. ВНЗ 6-е вид., випр. і доп. К. : Знання, 2008. 310 с.

27. Ятницька-Позднякова О. Б. Основи наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. К. : Фенікс, 2005. 115 с.

Допоміжна

28. Мірошніченко О. В. Інноваційні педагогічні технології як предмет сучасних наукових досліджень. Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. Вип.42. С.181–186.

29. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. К., 2001. 347 с.

30. Хриков, Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань : освіта – ХХІ століття. Шлях освіти. 2011. № 2(60). С.11–15.

31. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. : Вид. 2-ге, допов. / за ред. проф. Д. В. Чернілевського. Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.

32. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності . підручник. К. : Знання-прес, 2002. 295 с.